

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

У сучасних умовах стрімкого розвитку науки і техніки, інформаційних технологій, зміни структури та змісту освіти, її гуманізації особливого значення набуває питання підготовки учня до життя в складних умовах, що швидко змінюються. Вся ця підготовка пролягає через шлях навчання, у процесі якого найважливішу роль відіграє пізнавальна активність учнів.

Пізнавальний інтерес є ефективним засобом успішного навчання, необхідною умовою досягнення позитивних наслідків, найважливішим мотивом пізнавальної діяльності людини, який збуджує її до пошуку істини, сприяє оволодінню учнями досвідом пошукової діяльності в атмосфері загального захоплення цікавою справою.

Проблема формування і розвитку пізнавальних інтересів особистості завжди привертала увагу психологів, педагогів, методистів, учителів-практиків. Ця проблема розглядалась у працях Н. Бібік, Б. Друзь, О. Киричук, О. Савченко, М. Савчина, О. Скрипченко, В. Сухомлинського, І. Шамова, Г. Щукіної та інших.

Актуальність теми статті зумовлена необхідністю розвитку пізнавальної активності в учнів. Адже неможливо уявити навчально-виховний процес без активізації пізнавальної діяльності, тому що вона створює умови для самореалізації учнів, сприяє підвищенню теоретичних знань, розвитку інтелектуальних здібностей.

Метою статті є розкриття умов розвитку пізнавальної активності молодших школярів на уроках «Я у світі».

Сучасна початкова школа покликана виявляти і розвивати здібності учнів, формувати уміння і бажання вчитися. А реалізувати ці завдання можна на основі формування пізнавальної активності молодших школярів.

Активність як важлива характеристика діяльності розглядається сучасними педагогами і психологами як головна, пріоритетна передумова творчої й ефективної навчальної праці (Л. Арістова, Н. Бібік, Л. Божович, Н. Гавриш, М. Данилов, Д. Ельконін, І. Лернер, В. Лозова, В. Паламарчук, Т. Шамова, Г. Щукіна та інші), адже саме активність зумовлює інтенсивність, результативність діяльності. У психолого-педагогічній науці немає єдиного підходу до визначення поняття «пізнавальна активність». Так, наприклад, Л. Арістова вважає, що пізнавальна активність людини виявляється у процесі її перетворювальної діяльності й передбачає ставлення суб'єкту до оточуючих явищ і предметів [1, с. 34]. На її думку, активність виступає як невід'ємна умова пізнавальної діяльності суб'єкту і змінюється відповідно до того, як змінюється рівень і характер змісту його діяльності. Пізнавальна активність, як відзначає Г. Щукіна, – це особистісне утворення, яке виражає індивідуальний відгук на процес пізнання, живу участь, розумово-емоційну чуйність учня в пізнавальному процесі [4, с. 18]. В. Лозова розглядає це поняття як рису особистості, що виявляється в її ставленні до пізнавальної діяльності, яка передбачає стан готовності, прагнення до самостійної діяльності, спрямованої на засвоєння індивідом соціального досвіду, накопичених людством знань і способів діяльності, а також знаходить вияв у якості пізнавальної діяльності [3].

В. Сухомлинський вважав, що навчальний процес у сучасній школі «...повинен розвивати всемогутню радість пізнання» [2]. Лише тоді, коли дитина зацікавиться матеріалом, у неї виникне бажання дізнатися про нього більше. К. Ушинський в інтересі вбачав основний внутрішній механізм успішного навчання. Він довів, що зовнішній механізм поневолення не досягає потрібного результату, навчання, позбавлене інтересу і здійснюване тільки силою примусу, вбиває в учні прагнення до оволодіння знаннями. Ефективне навчання неможливе без пошуків шляхів активізації активності учнів. Адже діти повинні не тільки засвоїти певну суму знань, а й навчитися спостерігати, порівнювати, виявляти взаємозв'язок між поняттями, міркувати. А досягти цього можна лише засобами, що активізують пізнавальну діяльність. Разом з цим, успішний розвиток пізнавальних інтересів дитини дасть змогу краще засвоїти нові поняття, сформувати стійкі мислительні системи, що забезпечать роботу пам'яті та уваги.

Навчальний курс «Я у світі» володіє великими можливостями для розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів. Це зумовлено тим, що його вивчення ґрунтується на особистісному розвитку учня, формування його соціальної і життєвої компетентностей, на основі засвоєння соціального досвіду, охоплює загальнолюдські, загальнокультурні і національні цінності, соціальні норми, громадянські норми, толерантне ставлення до різних точок зору. Розвиток у молодших школярів пізнавальних інтересів є умовою розвитку пізнавальних здібностей; зміцнення умінь і навичок самостійно засвоювати та осмислювати навчальний матеріал; формування основних інтелектуальних умінь, необхідних для оволодіння курсом «Я у світі» в початкових класах. Від того, як відбувається розвиток стійких пізнавальних інтересів учнів, залежить активність і самостійність молодших школярів на уроці, а отже і ефективність усієї роботи вчителя. Для цього необхідно формувати здатність особистості творчо, нешаблонно мислити, самостійно поповнювати свої знання, бо прогрес залежить у великій мірі від інтелектуального потенціалу суспільства, освіти і науки. Як писав Г. Вашенко, «людина мислить і творить остільки, оскільки вона вільна й активна. З падінням активності занепадає й процес мислення і творчої фантазії» [2].

Уроки курсу «Я у світі» можуть бути досить різноманітними як за формами роботи, так і за змістом, для розвитку пізнавальної активності вдалим буде використання педагогічних інновацій:

- особистісно-орієнтованих технологій навчання;
- проблемного навчання;
- технології розвитку "критичного мислення";
- інформаційно-комунікаційних технологій;
- проектних та дослідницьких методів в навчанні;
- технології використання ігрових методів: рольових, ділових і інших видів навчальних ігор;
- інтерактивних технологій навчання.

Впровадження та використання інновацій дає можливість встановити в своїй роботі різні форми взаємодії «учитель-учень», що дає можливість вчителю спрогнозувати позитивне ставлення учнів до уроку.

Чим більше вправ на осмислення себе, своїх перспектив, тим гнучкішою й еластичнішою стає психіка дитини, тим успішніше вона входить у соціальні зв'язки.

Для педагога важливими стає уміння розподіляти активність – свою власну і школярів шляхом розгортання різних видів діалогічних форм. Домінуюча ж позиція вчителя знижує навчально-виховний ефект, не залишаючи часу на обдумування, нав'язує учням свою точку зору, ігнорує їхню активність. Натомість і зміст уроку, і методи його проведення мають актуалізувати рефлексивні шари свідомості учня, спрямувати кожного прагнути більшого: більше знати, читати, уміти.

Учитель віднайде такі прийоми роботи в методичному апараті підручника. Їх необхідно колекціонувати, випробувати. Створюючи образ предмета «Я у світі», який і в змісті, і в процесі містить мотивацію до дії, спонукає до партнерських взаємин у спільній роботі, до самовираження в різних формах активності.

Такими будуть завдання типу:

- Придумай іншу кінцівку історії...
- Візьміть інтерв'ю в учня, який...
- Знайдіть докази «за» і «проти»...
- Висуньте припущення про те, що могло б трапитись, якби...
- Зробіть діораму улюбленої сцени на столі...
- Перелічіть причини, чому сподобалась і чому не сподобалась...
- Організуйте аукціон добрих справ...
- Придумайте нове призначення для...
- Складіть оголошення про...
- Придумайте рекламу...

Безумовно, необхідним елементом побудови навчального процесу є правильне оцінювання діяльності учнів, створення ситуацій успіху в процесі оволодіння програмовим матеріалом.

Значна увага у змісті предмета «Я у світі» приділяється проектним технологіям, які спрямовані на стимулювання інтересу учнів до пошуку інформації, розвиток дитини через розв'язання проблем і застосування здобутих знань у конкретній діяльності. Це – «Славетні українці», «Уявні подорожі в інші країни», «Маленька Україна чи велика?», «Звідки походять назви наших міст?», «Громадянські права і обов'язки» та інші. Робота над проектом – практика особистісно орієнтованого навчання в процесі конкретної праці учня, на основі його вільного вибору, з урахування його інтересів. У свідомості учня це має такий вигляд: «все, що я пізнаю, я знаю, для чого мені це треба і де я можу застосувати ці знання».

Вивчаючи предмет «Я у світі», варто залучати учнів як до індивідуальної, так і колективної практичної роботи. Говорячи про Україну як про державу освічених людей, варто запропонувати учням принести до школи свою улюблену книжку. Зробити у класі виставку книжок. Хай учні коротко розкажуть одне одному про свої книжки. Таким чином, виховуватимемо любов до книги, інтерес до знань. Вивчаючи тему «Як досягти успіху», третьокласники можуть виконати таку практичну роботу: зібрати у класі бібліотеку книжок про життя видатних людей, обмінятися книжками. Читаючи, хай звертають увагу на зв'язок між працьовитістю цих людей і їхнім досягненням. А з допомогою батьків вироблять власні правила досягнення успіху у житті. Вивчаючи тему «Сім'я», зробіть із учнями колаж із малюнків того родовідного дерева, у якого найбільше гілок. Автор цього малюнка найбільше за інших знає про себе і своє коріння. Нехай учні принесуть до школи свої сімейні світліни. Разом із однокласниками зроблять фотовиставку. Обмінюються враженнями.

Використання ігор у навчанні допомагає активізувати навчальний процес, розвиває спостережливість дітей, увагу, пам'ять, мислення, збуджує інтерес до навчання. Гра – природна діяльність творчого характеру, через яку дитина пізнає світ і вільно проявляє себе. Дослідження показали, що використання дидактичних ігор природничого змісту дає змогу формувати в них міцні знання, підводити до узагальнень, розвивати мовлення та мислення. Дидактичні ігри можуть включатися на різних етапах уроку як структурний елемент, а може і весь урок будуватися як сюжетно-рольова гра (урок-мандрівка). Гра не тільки розвиває пам'ять і логічне мислення, а й дає можливість учням глибше вникати в завдання.

Важливою умовою при вивченні предмета «Я у світі» є залучення учнів до активної пізнавальної діяльності, оскільки об'єкти вивчення важливо сприймати безпосередньо; застосовувати практичні методи навчання, використовувати набуті дитиною знання про способи громадянської активності у знайомих, змінених, набутих педагогічних ситуаціях, що впливатимуть на розвиток досвіду індивідуальної творчої діяльності, залучати до співпраці батьків, створювати умови для самовираження, організації комунікативного спілкування, застосовувати у навчальному процесі елементи дискусії, що є ефективними засобами розвитку особистості, її громадських якостей.

Список використаної літератури:

1. Аристова Л. П. Активність учня школяра / Л. П. Аристова. – М. : Просвещение, 1968. – 138 с.
2. Сухомлинський В.А. Серце віддаю дітям. - К.: Рад. школа, 1988. - 220 с 21. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю // Вибрані педагогічні твори: В 5-ти т. - К., 1976. - Т.2. - С.419-656.
3. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів / В.І. Лозова. – 2-е вид., доп. – Х. : ОВС, 2000. – 164 с.
4. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Г. И. Щукина. – М. : Просвещение, 1979. – 160 с.